

'İzmir İktisat Kongresi': emperyalizmle flört! / ErgünÖZALP

İzmir'de 17 Şubat – 4 Mart 1923 tarihlerinde 1135 delegeyle gerçekleştirilen bu kongre, aslında yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyetinin ilk Ekonomi kongresiydi . Kongre; yunan ordusunun Ege'de bozguna uğratılması (Eylül 1922) ve Mudanya Mütarekesi (11 Ekim 1922) ardından başlayan, Lozan konferansının 1. Turu (20 Kasım 1922) ile ikinci turu arasındaki dönemde toplanmıştı. Türkiye'de yeni yaratılacak burjuvaziye, yönetici sınıfları ve "çiçeği burnunda Ankara Hükümeti"nin emperyalistlerle geliştirdiği ilişkileri, günümüz Türkiyesinin birikmiş sorunlarını, her defasında tıkanan ekonomiyi ve krizleri, yaşanan faşist askeri darbeleri anlamının yolu; yeni cumhuriyet'in çerçevesini çizen *'İzmir İktisat Kongresi'*ni ve dönemin koşullarını iyi anlamaktan geçiyor.

Bu yüzden Kongre öncesi yakın döneme ve kongre dönemi koşullarına kısaca da olsa gözatılmalı. Ayrıca, bugün birbirlerini " Yerlilik" ve " Millilik" üzerinden suçlayarak kayıkçı dövüşü yapan düzen partilerine; atalarının bıraktığı bu 'ekonomik miras' üzerinden çerçevesini çizdikleri cumhuriyetin; işaret fişeği olarak kabul gören, İzmir İktisat Kongresi'nin; gerçek içeriği anımsatılmalıdır.

Osmanlı'nın son dönemi ve 1908 sonrasında İttihat -Terakki'nin yerli müslüman türk burjuvazisi yaratma girişimi, İtibar-i Milli Bankası'nın kurulması, yerli malları tanıtan Bursa Sanayi Fuarı'nın açılışı, müslümanların yararına yasal düzenlemeler, reformlar yapılması; ticari işlemlerde hıristiyan burjuvaziye türkçe kullanmanın dayatılması, gayri müslim kesime yüklenen ağır vergiler vb. karşın; net bir başarı elde edilememişti. Başarı, Osmanlı topraklarındaki ekonomik hayatın % 80 ' den fazlasını denetleyen gayri müslim Ermeni, Rum ve Yahudi nüfusun sermayelerini gaspetmekten, onları ekonomik yaşamın dışına itmekten geçiyordu. İttihat Terakki yönetimi, bu fırsatı 1. Dünya savaşı koşullarında yakaladı. Abdulhamit ve İttihat Terakki'nin. Van, Malatya (1886-1887) ve 1908 Adana katliamlarıyla kısmen yürürlüğe koydukları Ermeni Soykırımı: 1915 Nisanı sonrasında "Tehcir" gerekçesi ve yalanıyla tamamlandı.. Gayri müslim burjuvazinin ve halkın tüm taşınır ve taşınmaz sermayesine kırdı ve şehirde el konuldu. 1920'de Ankara'daki Kurucu Meclis'in yaptığı ilk iş, osmanlı hukuku gereği el konulan ermeni mal ve mülkünü; kalıcı olarak müslüman türk unsurlara devrini onaylamak olmuştu. Gasp edilen mal mülk ve topraklar; yeni yeşermekte olan türk- müslüman burjuvaziye, derebeylere ve katliamın başındaki ittihatçı subay ve bürokrat tabakaya peşkeş çekilmişti. Doğal olarak , Kongreye katılan delegeler de; savaştan yeni çıkmış subaylar , bürokratik kesimler, hıristiyan mülklerine çöreklenerek palazlanmış; yeni müslüman burjuvalar ve derebeyleriydi. İstanbul'da, Ticaret Odası' nda, halen gücünü belli ölçüde koruyan gayri müslüm burjuvazi ise, Kongre'ye çağrılmamıştı. İşçi kesimini temsilen sendikalar ve sosyalist parti temsilcileri de davet edilmemesine karşın, oluşturulan işçi grubunun başına ittihatçı bir subay çocuğu olan "Malta sürgünleri"nden Aka Gündüz getirilmişti. İşçi grubunun ileri sürdüğü, kağıt üzerinde kalan ve çoğu 1960 sonrasında dahi gerçekleşmeyen bazı işçi taleplerinin kabul edilmesi; göz boyamaya dönüktü.. Sovyetler Birliği'ne ve Kongreye delege olarak katılan delege Arelof'a , '*İşçi haklarına da, önem ve değer vermekteyiz* ' mesajı verilmişti.

İzmir İktisat Kongresi'nin toplandığı koşullarda, Lozan Görüşmeleri'nin 1 . turu da tıkanmıştı. Osmanlı'nın Avrupa devletlerine tanıdığı imtiyazların (kapitülasyonların) süresi üzerinde, yine Osmanlıdan devralınan borçların nasıl ödeneceği konusunda, itilaf devletlerine ödenecek savaş tazminatı konusunda -ki galip devletler 50 milyon altın talep ediyor, ilk etapta 30 milyon altın istiyordu- emperyalistlerle yapılan pazarlıklar henüz sonuçlanmamıştı. Lozan'daki tıkanmanın nedeni bu sorunlar üzerinde ortak bir uzlaşmaya varılamamasıydı. İzmir' de İktisat Kongresi toplanmasıyla hedeflenen; batılı büyük emperyalistlere "*yeni kurulacak olan cumhuriyetin; kapitalizmle, özel mülkiyetle ve yabancı sermaye ile bir sorununun bulunmadığı, Sovyetler Birliği'nin sosyalist yolundan gidilmeyeceği*" mesajının verilmesiydi.. Kurtuluş savaşı sırasında M. Kemal'in sözünü ettiği "*Kamu yararı olan firmaların devletleştirileceği*"," *Topraksız tüm köylüye toprak dağıtılacağı*" vaatleri, savaşın bitimiyle birlikte unutuldu ve unutturuldu.. İzmir'deki açış konuşmasında M. Kemal bu konulara hiç değinmedi.

M .Kemal Kongre'deki açış konuşmasında;" *Efendiler; iktisadiyat sahasında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki, ecnebi sermayesine hasımız; hayır bizim memleketimiz vasi'dir. çok say ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen*

teminatı vermeğe her zaman hazırız” derken; İktisat vekili Mahmut Esat Bozkurt ise: Kongre arifesindeki basına verdiği demeçte; *”Chester projesiyle memleket 400 milyon liralık bir ecnebi sermayesi girecektir. Milletimizin hukukuna ve memleketimizin kavaninine riayetkar herhangi bir ecnebi sermayesine katıyyen düşman olmadığımızı bundan daha kuvvetli bir şahit olabilir mi? ”* demişti. Bu söylemi , Türkiye’deki faşist askeri darbe liderlerinin radyolarda okuttukları bildirilerinin ilk maddesinin , *”Atatürk ilkelerine ABD , AB , IMF, Dünya Bankası vb. yaptığımız tüm uluslararası antlaşmalara; NATO ve CENTO’ya bağlıyız ”* mesajına benzetebiliriz. Bu kongrede kapitalizm övgüsü yapılarak ve yabancı sermayeye garanti sözü verilmiştir. Adına ‘milli iktisat kongresi ‘ dence de bu millilik, tırnak içinde bir milliliktir.

” Osmanlıdaki müslüman olmayan yerli burjuvaziye temizledik, onların yerini şimdi biz aldık, artık ekonomide bizimle işbirliği yapmalısınız, biz buna açığız buyrun gelin!” türünden bir ‘ milliliktir. Sermayenin el değiştirmesini, hıristiyanların mülklerine el koymayı, yürünecek kapitalist yolu saptayan ve onaylayan bir kongredir.. Yoksa emperyalizme bağımlılık ilişkileri giderek artıyorken, ‘*Milli ekonomi*’ nin sözünü etmek abestir.. 1923 sonrası ekonomik gidişata bakıldığında bu net olarak görülmektedir. Finans- kapital, bankaları aracılığıyla verdiği kredilerle, toplam kredi hacmi içindeki payını % 75 ler düzeyine çıkarırken, 1923 -1929 arasında sanayi şirketleri içindeki yatırım payını da , türk sermayesinin iki katı düzeyine çıkarmıştı. (Bu konuda bkz. *Çağlar Keyder, 1971*)

Kongrede, kapitalizme ve yabancı sermayeye yönelik övgüler, laf düzeyinde kalmamış, aksine, ermeni ve rum sermayesinin, mülkiyetinin yağması temelinde başlayan yeni kapitalistleşme sürecine; M. Kemal bizzat önderlik ederek pratiğe geçirmiştir.. Kayınbiraderi Uşakkızade Muammer Bey’in 250 bin tl. sermayesiyle katıldığı ve diğer ittihatçı artığı subay, bürokrat ve derebeylerinden oluşan türedi zenginlerin Celal Bayar’ın öncülüğünde birleştirilmesiyle kurulan İş Bankası; yeni yetme burjuvaziye palazlandırmada aracılık yaparken, daha önce kurulmuş olan Ziraat Bankası da , bu süreçte, köylüleri sömürerek birikimlerini toprak ağalarına aktarma işlevi gördü.. Banka hisselerine sahip M .Kemal, aynı zamanda, Doğan Avcıoğlu’nun deyimiyle *”büyük bir müteşebbis”*, yani kapitalisttir de.. M. Kemal’in ölümünden bir süre önce hazineye devrettiği mal varlığı arasında, bira ve şarap fabrikaları, özel limanlar, fırın ve lokantalar eğlence yerleri, 154.720 dönüm çiftlik arazisi, birçok bina vb. bulunmaktaydı. (Bu konuda ayrıntılı bilgilenmek isteyenler, İsmail CEM’in, *’Türkiye’nin geri kalmışlığının tarihi’* adlı eserine bakabilir.)

Soykırımcı bir anlayışla ulus-devlet inşasına girişmek; ülkede hıristiyanların şahsında gelişmekte olan ve gerçekten yerli olan ticari sermayeyi, ticaret burjuvazisini ortadan kaldırmış, teknik ve kültürel birikimi de kurutmuştur. Savaş yorgunu ve çorak hale getirilen Türkiye, hem Osmanlının borçlarını ödemek, hem de emperyalistlerin yardımıyla kapitalistleşmeye çabalamış, devletin de – ‘devletçiliğin’ - ekonomik katkısıyla, ancak işbirlikçi burjuva bir sınıf yaratabilme becerisi göstermiştir.

Sonuç olarak, yaşanan ekonomik krizlerin ve siyasal krizlerin ağır ve sancılı geçmesi, yoksulluğun ve emeğin sömürsünün katlanarak büyümesinin, kürt sorununda çözümsüzlüğün ve kürtlere dönük yeni soykırım plan ve girişimlerinin yapılmasının sorumlusu; kurulu “müesses düzen”dir. Yaklaşık 100 yıl öncesinde temelleri yanlış atılmış cumhuriyette; feodal ağalarla kolkola yürüyen burjuvazinin, demokratik devrimi gerçekleştirme potansiyelinden yoksunluğu, eğemen sınıfların ve mevcut tüm siyasal iktidarların giderek emperyalizm uşağı bir rota izledikleri açıktır.. Yağma, talan ve gaspla yeşeren burjuvaziye ve toprak ağaları sınıfına dayanarak kurulan ve çürüme sürecine giren anti-demokratik cumhuriyet; halen emperyalistlerin desteğinde, onlarla köşe kapmaca oyunlar oynayarak, faşizan bir histeri ve yasak dalgasıyla sürdürülmeye; faşist askeri darbeler içinde, karşı- askeri darbeler yapılarak yaşatılmaya çalışılıyor..

(Mart / 2019 arkadaşı)